

економіки землекористування в Україні (Вибрані твори в 5 т.). Т.2. Землеустрій / А.М. Третяк. – К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2009. – 476 с.

4.Супрун О.М. Теоретичні концепції та механізми регулювання економіки / О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2011. – №4(198). – С.50-57.

5.Гордійчук А.С. Економіка сільськогосподарського підприємництва / А.С. Гордійчук, О.А. Стахів. – Рівне: НУВГП, 2009. – 438 с.

6.Димченко О.В. Регіональна економіка / О.В. Димченко, Н.М. Матвєєва, С.М. Гайденко; Харк. нац. акад. міськ. гос-ва. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 221 с.

7.Куйбіда В.С. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи / Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.К. – К.: ТОВ «ПЦ Крамар», 2009. – 170 с.

8.Добряк Д.С. Напрями вдосконалення нормативно-правової бази регулювання земельних відносин / Д.С. Добряк, А.Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. – 2010. – №4. – С.5-10.

Отримано 20.01.2012

УДК 65.012.32 (038)

Н.К.НАЗАРОВ

Харківський національний економічний університет

АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ПРОЦЕСУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Проведено аналіз основних характеристик поняття «реструктуризація», виявлено основні розбіжності у суміжних категоріях «реформування» та «реорганізація». Запропоновано авторське визначення реструктуризації як процесу оптимізації функціонування підприємства за рахунок комплексного стратегічного перетворення його внутрішніх взаємозв'язків, що носить інноваційний характер і спрямоване на перетворення структури підприємства згідно його місії та стратегічних цілей.

Проведен анализ основных характеристик понятия «реструктуризация», определены основные различия в смежных категориях «реформирование» и «реорганизация». Предложено авторское определение реструктуризации как процесса оптимизации функционирования предприятия за счет комплексного стратегического преобразования его внутренних связей, что имеет инновационный характер и направлено на изменение структуры предприятия в соответствии с его миссией и стратегическими целями.

The analysis of the basic characteristics of concept "re-structuring" is carried out, the basic distinctions in adjacent categories "reforming" and "reorganization" are defined. Author's definition of re-structuring as process of optimization of the enterprise functioning get the expense of complex strategic transformation of its internal communications that has innovative character is offered and is directed on change of the enterprise structure according to its mission and strategic targets.

Ключові слова: реструктуризація, організаційні зміни, реформування, реорганізація, реінжиніринг бізнес-процесів, оптимізація функціонування, стратегічні цілі.

Ключовим аспектом загальної стратегії розвитку підприємств, організацій, фірм, а також суспільного виробництва в цілому, є реалізація активної структурної політики, яка сприяє зміцненню економіки України, нарощуванню економічного потенціалу країни. Аналізуючи су-

часний стан економіки України, можна сказати, що вона характеризується деформованою структурою виробництва. Тому очевидна необхідність структурної перебудови виробничого потенціалу для його ефективного розвитку. Цього можна досягти шляхом ліквідації неефективно функціонуючих, збиткових підприємств, або за допомогою проведення політики реструктуризації й оздоровлення тих підприємств, які є потенційно конкурентоспроможними. Створення суб'єктів підприємницької діяльності, які є конкурентоспроможними й ефективно функціонуючими є метою реструктуризації, як процесу.

Актуальність питань реструктуризації останнім часом не викликає сумнівів, тому що стан багатьох українських підприємств залишається кризовим незважаючи на реорганізацію та постійну зміну власників. Питанням реструктуризації присвятили свої праці Алпатов А., Бажуткіна Л., Белих Л., Бень Т., Довбня С., Мазур І., Сергєєв Д., Шопенко В., Яновський А. [1-8] та ін. Але думки авторів розходяться вже в самому визначенні поняття «реструктуризація». Перший підхід до розуміння реструктуризації базується на поетапній зміні всієї технологічної й управлінської структури; другий зосереджено на реформуванні людських відносин з основним акцентом на особистості та здійсненні організаційних змін командою однодумців.

Метою даної статті є аналіз понятійного апарату процесів реструктуризації, виявлення різноманітних аспектів суміжних категорій і на цій основі формування основних складових визначення даного поняття.

Поняття «реструктуризація» як процес комплексної зміни методів і умов функціонування компанії відповідно до зовнішніх умов ринку й стратегії її розвитку в економічному категоріальному апараті є відносно новим.

Термін «реструктуризація» було введено у професійний обіг Дж. Велчем на початку 80-х років минулого століття, і в тому контексті це означало разовий комплексний процес структурних перетворень, що переводить компанії з виробничого типу організації в ринковий [9]. Початок широкого використання даного терміну пов'язаний з кардинальним переглядом економічної ролі держави у розвинених країнах.

Сьогодні відсутня єдина термінологічна база для визначення сутності категорії «реструктуризація». Існує декілька точок зору на зміст і сутність термінологічного апарата організаційних змін, на яких ґрунтується їх класифікація. Терміни «реструктуризація», «реформування» і «реорганізація» ряд дослідників визначає як близькі за значенням і це відповідає дійсності, однак єдина термінологічна база для виявлення сутності зазначених категорій потребує більш чіткого визначення.

Прагнення різних авторів підкреслити в цих термінах найбільш значиме з їхнього погляду іноді приводить до різного тлумачення того самого визначення.

Так, Алпатов А.А. [1] трактує реструктуризацію як комплексну зміну структури активів і пасивів підприємства, а також системи управління з метою створення довгострокової ефективності й конкурентоспроможності його виробництва. Сергеев Д.В. [6] виділяє в складі підприємства життєздатні частини, реально готові до самостійного сталого розвитку. Яновський А.М. [8] розглядає реструктуризацію як комплексну зміну методів функціонування підприємства, націлених на виділення з його існуючої структури найбільш ефективних самостійних бізнес-одиниць.

Аналізуючи визначення поняття «реструктуризація підприємств», що дані різними авторами, необхідно констатувати, що комплексність цього процесу обумовлюють неоднозначність його тлумачень, саме тому багато з яких відображають лише окремі його сторони.

Ряд вчених, а саме Л. Водачек, Н. Бляхман, З. Шершньова [10-12] подають визначення поняття «реструктуризація» у найбільш загальному вигляді, характеризуючи її як : «комплексні та взаємопов'язані зміни структур, які забезпечують функціонування підприємства в цілому»; «процес різнобічних перетворень, що стосується великої кількості різноманітних об'єктів, вона пов'язана із зміною їх структури»; «процес комплексної зміни методів функціонування».

Є наукові праці, де реструктуризація ідентифікується з поняттям «реформування», тобто реформування розглядається як зміна принципів діяльності підприємства, спрямована на їх реструктуризацію [3], а реструктуризація виступає як основний засіб реформування підприємств. Деякі автори, а саме Бажуткина Л.П., навіть вважають терміни «реструктуризація» і «реорганізація» синонімами [2]. А, наприклад, Мазур І.І. [5], навпаки, стверджує, що реорганізація – самостійна категорія, що трактується як злиття й приєднання, поділ і виділення, перетворення, що насправді відповідає нормативно-правовій базі, існуючій в Україні. Є думка, якої дотримується Мединський В.Г., що реструктуризація є одним із завдань концепції реінжинірингу бізнес-процесів [13].

Таким чином, можна зазначити, що визначення поняття «реструктуризація» носить суперечливий характер, де, з одного боку, одним із структурних елементів реструктуризації виступає реорганізація, а з іншого – реструктуризація й реорганізація розглядаються як різні поняття.

Існує ряд об'єктивних відмінностей у визначенні понять реструк-

туризації, реорганізації та інших суміжних понять. Одним з найбільш істотних є те, що для проведення реструктуризації необхідні значні ресурси (технологічні, фінансові, матеріальні, управлінські, організаційні, людські), а також попередня підготовка, проведення досліджень, ретельного планування для отримання економічного та соціального ефекту.

Реструктуризація – це механізм, перш за все спрямований на зміну структури. Зміни в структурі підприємства відбуваються безупинно. Змінюються обсяг і асортимент продукції, склад акціонерів та персоналу підприємств, підприємство одержує кредити в банку й погашає їх. Але більшість подібних змін носить поточний характер і не є чимось принциповим. Головна особливість реструктуризації на відміну від поточних окремих змін у виробництві, структурі капіталу, власності або ринках збуту полягає в тому, що вона не є частиною операційного ділового циклу підприємства. Реструктуризація виходить за рамки поточної діяльності – це істотні зміни в структурі підприємства, спрямовані на досягнення довгострокових цілей, запобігання кризи в його розвитку або розв'язання інших стратегічних завдань. Вона включає багатоаспектний і взаємопов'язаний комплекс заходів, процесів, методів, починаючи з комплексної діагностики й закінчуючи внесенням істотних змін в організаційну структуру, бізнес-процеси тощо. Необхідність комплексного характеру перетворень, що торкаються практично усіх сторін функціонування підприємства, обумовлює реструктуризацію.

Інша істотна відмінність реструктуризації полягає в тому, що вона торкається і стратегічних, і оперативних аспектів діяльності підприємства. Тільки реструктуризація може призвести до повного переродження підприємства, включаючи фінанси, маркетинг, виробництво, інновації, систему керування, кадрову політику. Реформування й реорганізація до таких глибоких стратегічних і тактичних змін підприємства або комплексу в цілому привести не можуть, їх завдання носять більш локальний характер.

Слід відмітити вдалий аналіз відмінностей між реорганізацією й реформуванням у роботах І.І. Мазур і В.Д. Шапиро [5]. Реорганізація визначається як перетворення, перебудова організаційної структури підприємства при збереженні його основних засобів та виробничого потенціалу, при домінуванні організаційно-управлінських аспектів. Під реформуванням розуміється зміна принципів дії підприємства, що сприяє поліпшенню управління, підвищенню ефективності виробництва й конкурентоспроможності продукції, продуктивності праці, зниженню витрат виробництва, поліпшенню фінансово-економічних ре-

зультатів діяльності, при цьому особлива увага приділяється виробничо-економічним аспектам.

На відміну від реструктуризації в процесах реформування й реорганізації більшою мірою є присутнім оперативний і в меншій – стратегічний рівень змін. Крім того, реорганізація й реформування торкаються значно меншої кількості секторів як підприємства, так і комплексу в цілому.

Що стосується трактування визначення реструктуризації, то в багатьох з них не приділене належної уваги такої його функції, як необхідність адаптації підприємства в цілому до змін зовнішнього середовища, що стимульовано процесами інтеграції й глобалізації (таблиця).

Наведемо узагальнення визначень сутності поняття «реструктуризація», запропонованих різними авторами.

Визначення поняття «реструктуризація»

Автор	Визначення поняття
1	2
Алпатов А. [1]	Процес, що призводить до корінних змін у діяльності підприємства, у його робочій силі, структурі фінансів.
Афонін А., Нестерчук В. [16]	Комплексні організаційно-економічні, правові, виробничо-технічні засоби, спрямовані на зміну структури підприємства, управління ним, форм власності.
Бляхман Н. [11]	Радикальна зміна структури господарюючої організації (активів, власності, фінансів, управління, кадрів і ін.).
Бень Т., Гриньов А., Довбня С. [4]	Спосіб адаптації діяльності підприємств до ринкових умов, що безперечно змінюються шляхом проведення комплексу заходів організаційно-економічного, техніко-технологічного, фінансового характеру які забезпечують зростання ефективного виробництва, підвищення конкурентоспроможності та фінансової стійкості.
Білих Л. [3]	Процес, спрямований на створення умов для ефективного використання всіх факторів виробництва.
Крижановський В. [9]	Структурна перебудова на основі створення бізнес-одиниць при поділі, злитті, ліквідації, діючих та створенні нових структурних підрозділів, приєднанні нових підприємств або придбанні долі в статутному капіталі.
Мазур І., Шапіро В. [5]	Сукупність заходів щодо комплексного приведення умов функціонування підприємств у відповідність із мінливими умовами ринку й виробленої стратегії її розвитку. Реструктуризація включає вдосконалювання структури й функцій управління, подолання відставання в техніко-технологічних аспектах діяльності, удосконалювання фінансово-економічної політики.
Мединський В. [13]	Реструктуризація є одним із завдань концепції реінжинірингу бізнес-процесів, як фундаментального переосмислення й радикальної перебудови з метою кардинального поліпшення критичних показників ефективності діяльності

1	2
	фірми.
Мільнер Б. [15]	Перебудова підприємства. націлена на підвищення його конкурентоспроможності і здійснювана завдяки змінам у використанні ресурсів та в напрямку діяльності для досягнення цілей підприємства.
Міждисциплінарний словник з менеджменту [14]	Послідовне втілення в життя низки організаційно-економічних, правових, технологічних, інформаційних заходів, спрямованих на ліквідацію суперечностей між змінами у зовнішньому оточенні та внутрішнім середовищем підприємства.
Шопенко В. [7]	Перетворення маркетингово-виробничої, організаційної й фінансової структури підприємства.
Яновський А. [8]	Приведення організаційної й виробничої структури підприємств у відповідність із обсягами продукції, на яку є платоспроможний попит.

У висновку слід відзначити, що незважаючи на те, що проблемам реструктуризації присвячена значна кількість наукових робіт, у сучасній науці не існує єдиної думки щодо того, що ж таке реструктуризація. Тракткування даного поняття вимагає доробки й удосконалення, адже обґрунтування повинно включати не тільки визначення сутності реструктуризації, але й таких елементів, як: джерело походження даної категорії; критерії оцінки результатів; формулювання принципів здійснення; класифікацію видів і напрямків.

Пропонується авторське визначення реструктуризації як процесу оптимізації функціонування підприємства за рахунок комплексного стратегічного перетворення його внутрішніх взаємозв'язків, що носить інноваційний характер і спрямоване на перетворення структури підприємства згідно його місії та стратегічних цілей в умовах змін зовнішнього середовища.

Подальшими напрямками дослідження в цій області буде розкриття особливостей і сутності реструктуризації персоналу як застави підвищення його конкурентоспроможності й зміцнення конкурентної позиції підприємства.

- 1.Алпатов А.А. Реструктуризация предприятий (основные понятия и способы проведения). – Киров: Киров. Обл. типография, 1998. – 134 с.
- 2.Бажуткина Л.П. Процесс реструктуризации производства в регионе: тенденции и опыт. – СПб.: СПбГУЭФ, 1999. – 158 с.
- 3.Белых Л.П. Реструктуризация предприятия. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 234 с.
- 4.Бень Т. Портал реструктуризации / Т. Бень, А. Гринев, С. Довбня // Металл. – 2003. – №9. – С.10-12.
- 5.Мазур И.И. Эффективный менеджмент / И.И.Мазур, В.Д. Шапиро., Н.Г. Ольдерогге; под. общ. ред.. И.И. Мазура. – М.:Вышш. шк., 2003. – 555 с.

- 6.Сергеев Д.В. Инновации – ключевой момент реструктуризации промышленных предприятий // Инновации. – 1998. – №2-3. – С.22-26.
- 7.Шопенко В.Д. Государственное регулирование реструктуризации предприятий. – М.: ИНФРА – М, 2002. – 236 с.
- 8.Яновский А.М. Реструктуризация предприятий: взгляд изнутри // ЭКО: Экономика и организация промышленного производства. – 1999. – № 9. – С.24-32.
- 9.Крыжановский В.Г. Реструктуризация предприятия: конспект лекций / В.Г.Крыжановский. – М.: ПРИОР: Аналитик, 1998. – 48 с.
- 10.Водачек Л. Реструктуризация – вызов чешским предприятиям // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – №1. – С.85-89.
- 11.Бляхман Н.С. Основы функционирования и антикризисного менеджмента / Н.С. Бляхман. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1999. – 380 с.
- 12.Шершньова З.С. Сутність і структура цільової програми реструктуризації підприємства // Реструктуризація економіки та інвестицій в Україні: зб. наук. пр. – Чернівці, 1998. – С.45-49.
- 13.Медынский В.Г. Реинжиниринг инновационного предпринимательства / Под ред. проф. В.А. Иринова. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 256 с.
- 14.Міждисциплінарний словник з менеджменту / За заг. ред. Д.М.Черваньова, О.І.Жилінської. – К.: Нічлава, 2011. – 624 с.
- 15.Мильнер Б.З. Теория организации. – М.: Инфра - М, 2006. – 480 с.
- 16.Афонін А.С., Нестерчук В.П. Технологія реструктуризації підприємства. – К.: Європ. ун-т фінансів, інформ. систем, менедж. і бізнесу, 2002. – 72 с.

Отримано 20.12.2011

УДК 330.341.4 : 350.072.8

В.О.КУЛИК

Харківський національний технічний університет будівництва та архітектури

ПЕРЕДУМОВИ НЕОБХІДНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан розвитку економіки України та обґрунтовано необхідність проведення фінансової реструктуризації підприємств як засобу покращення фінансово-економічних показників їх функціонування і створення передумов для стратегічного реструктурування. Окреслено основні завдання фінансової реструктуризації залежно від фінансового стану підприємств, вирішення яких сприятиме досягненню стратегічних цілей розвитку економіки України.

Проанализирован этап современного развития экономического состояния Украины и обоснована необходимость проведения финансовой реструктуризации предприятий как способа улучшения финансово-экономических показателей их функционирования и создания предпосылок для стратегической реструктуризации. Выделены основные задачи финансовой реструктуризации в зависимости от финансового состояния предприятий, решение которых будет способствовать достижению стратегических целей развития экономики Украины.

This paper has an analysis of the Ukrainian economic development nowadays and the necessity of enterprises' financial restructuration is grounded. The restructuration is considered to be the means of financial-economic patterns' improvement. It also may serves as the means